

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Elżbieta Karska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Paweł Wojciechowski

Radosław Tomasz Jeż (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa Niestandaryzowanego Sekurytyzacyjnego Funduszu
Inwestycyjnego Zamkniętego w W.

przeciwko K. B. i B. B.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw
Publicznych 15 stycznia 2025 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich od nakazu
zapłaty w postępowaniu nakazowym Sądu Okręgowego w Zielonej Górze z 4 grudnia
2018 r., sygn. I Nc 297/18:

- I. uchyła zaskarżony nakaz zapłaty w całości i przekazuje
sprawę Sądowi Okręgowemu w Zielonej Górze do
ponownego rozpoznania;**
- II. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania
wywołanego wniesieniem skargi nadzwyczajnej.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Zielonej Górze nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym z 4 grudnia 2018 r., I Nc 297/18 nakazał pozwanym K. B. i B. B., aby zapłacili solidarnie powodowi Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty w W. kwotę 120 000 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 28 września 2018 r. do dnia zapłaty, z zastrzeżeniem pozwanym prawa do powołania się w postępowaniu egzekucyjnym na ograniczenie ich odpowiedzialności do nieruchomości o numerze KW [...] do wysokości wpisu hipoteki umownej zwykłej oraz aby zapłacili solidarnie powodowi Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty w W. kwotę 60 000 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 28 września 2018 r. do dnia zapłaty, z zastrzeżeniem pozwanym prawa do powołania się w postępowaniu egzekucyjnym na ograniczenie ich odpowiedzialności do nieruchomości o numerze KW [...] do wysokości wpisu hipoteki kaucyjnej w terminie dwóch tygodni od doręczenia nakazu, albo wniesli w tymże terminie zarzuty oraz orzekł o kosztach.

Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 5 października 2007 r. pozwani małżonkowie K. B. i B. B. zawarli z Bankiem S.A. z siedzibą w W. umowę kredytu na cele mieszkaniowe E. nr [...], na mocy której bank udzielił pozwanym kredytu w kwocie 120 000 zł. Pozwani zobowiązali się spłacić kredyt wraz z należnymi odsetkami w całości w 240 równych ratach miesięcznych w terminie do 20 października 2027 r. (§ 2 i 9 Umowy). Pieniądze miały być przeznaczone na dokończenie budowy domu jednorodzinnego.

Stosownie do § 10 ust. 1 pkt 1 umowy, spłata kredytu, odsetek, a także związanych z kredytem należności została zabezpieczona hipoteką zwykłą w kwocie 120 000 zł i hipoteką kaucyjną do wysokości 60 000 zł. Hipoteki te ustanowiono na nieruchomości położonej w S. przy ul. [...], dla której Sąd Rejonowy w Świebodzinie prowadził księgę wieczystą nr [...] (późnej nr [...]). W związku z nieterminowym regulowaniem spłaty kredytu pismem z 24 sierpnia 2010 r. bank wypowiedział umowę (z jej późniejszymi zmianami) i wezwał do zapłaty należności z tytułu kredytu. W wezwaniu wskazano zadłużenie w walucie franka szwajcarskiego. Korespondencja nie została przez pozwanych podjęta.

Wobec braku spłaty zobowiązania, Bank S.A. z siedzibą w W. w dniu 23 stycznia 2013 r. wystawił Bankowy Tytuł Egzekucyjny nr [...]. Tytuł ten stwierdzał, że

zadłużenie pozwanych z tytułu ww. umowy kredytowej na dzień wystawienia BTE wynosi łącznie 171 583,18 zł, na którą to sumę składa się kwota należności głównej w wysokości 164 789,29 zł, odsetki umowne w wysokości 271,31 zł za okres od 5 października 2007 r. do 21 listopada 2012 r. i odsetki karne w wysokości 6522,58 zł za okres od dnia 5 października 2007 r. do 22 stycznia 2013 r. W tytule bankowym wskazano, jak przeliczono kwotę zadłużenia w CHF na zadłużenie w złotych polskich.

Bankowy Tytułu Egzekucyjny został zaopatrzony w klauzulę wykonalności postanowieniem Sądu Rejonowego w Świebodzinie z dnia 21 października 2013 r. w sprawie o sygn. akt I Co 1996/13.

W dniu 4 stycznia 2013 r. miało miejsce połączenie Banku1. z siedzibą w W. z Bankiem S.A. z siedzibą w W., poprzez przeniesienie całego majątku spółki przejmowanej, czyli Banku S.A. na spółkę przejmującą, tj. Bank1. S.A. Z tego tytułu Bank1. S.A. stał się następcą prawnym i wstąpił we wszystkie prawa oraz obowiązki Banku S.A.

W dniu 18 września 2017 r. nastąpiła cesja wierzytelności przysługującej Bankowi1. S.A. wobec pozwanych na rzecz strony powodowej.

Bank1. S.A. pismem z 18 września 2017 r. zawiadomił pozwanych o cesji wierzytelności oraz o nowym wierzycielu.

W związku z cesją wierzytelności, strona powodowa złożyła wniosek o zmianę wpisu wierzyciela hipotecznego w księdze wieczystej o numerze [...], prowadzonej dla nieruchomości należącej do pozwanych, dotyczący hipoteki umownej zwykłej, stanowiącej zabezpieczenie do kwoty 120 000 zł oraz hipoteki umownej kaucyjnej stanowiącej zabezpieczenie do kwoty 60 000 zł. Strona powodowa została wpisana jako nowy wierzyciel hipoteczny.

Przechodząc do omówienia podstaw rozstrzygnięcia Sąd Okręgowy wskazał, że punktem wyjścia dla poniższych rozważań było ustalenie, że świadczenie pozwanych, którego zasądzenia strona powodowa domagała się w niniejszej sprawie, stanowiło zwrot kredytu udzielonego pozwanym na podstawie umowy z dnia 5 października 2007 r., który został przez pozwanych zabezpieczony przez ustanowienie hipoteki zwykłej i hipoteki kaucyjnej na nieruchomości stanowiącej ich własność (hipoteki zwykłej do kwoty 120 000 zł na zabezpieczenie spłaty kapitału oraz hipoteki umownej kaucyjnej do kwoty 60 000 zł na zabezpieczenie spłaty odsetek i innych należności związanych z kredytem). Pozwani byli właścicielami przedmiotowej nieruchomości na prawach małżeńskiej wspólności ustawowej, a w konsekwencji wpisu hipoteki przysługiwał im status

dłużników rzeczowych. Stronie powodowej przysługiwał status wierzyciela hipotecznego. Na dowód powyższych okoliczności powód przedłożył dokument urzędowy – odpis zupełny księgi wieczystej oraz tytuł wykonawczy – bankowy tytuł egzekucyjny opatrzony klauzulą wykonalności uzyskany przez pierwotnego wierzyciela pozwanych. Z bankowego tytułu egzekucyjnego wynikała podstawa zobowiązania – określona, załączona do pozwu umowa kredytowa oraz jego wysokość.

Pozwani zawarli z bankiem umowę kredytu, którą powinni wykonać (art. 720 k.c. oraz art. 69 i n. w związku z art. 78 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe, w brzmieniu tekstu jedn. Dz.U. 2002 nr 72, poz. 665 z późn. zm.; dalej: „pr. bank.”). Skoro pozwani nie wywiązywali się z umowy, to bank był uprawniony do jej wypowiedzenia i zażądania spłaty wierzytelności. Podstawą przeniesienia wierzytelności banku na powoda był przelew dokonany zgodnie z art. 509 § 1 k.c. i art. 92a ust. 1 pkt 1 pr. bank., wskutek którego – w ramach transakcji sekurytyzacyjnej – nabył nie tylko samą wierzytelność o zwrot kredytu, ale i związane z nią prawa. Dla ważności zbycia wierzytelności banków na tej podstawie nie była potrzebna zgoda dłużników.

W ocenie Sądu Okręgowego w sprawie należało zastosować przepisy obowiązujące przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 26 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. nr 131, poz. 1075), tj. przed dniem 20 lutego 2011 r. W myśl bowiem art. 10 ust. 1 cytowanej ustawy – do hipotek kaucyjnych powstałych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy ustawy w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, z wyjątkiem przepisów o rozporządzaniu opróżnionym miejscem hipotecznym. Stosownie zaś do treści art. 10 ust. 2 tej ustawy, do hipotek zwykłych powstałych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy ustawy w dotychczasowym brzmieniu, z wyjątkiem art. 76 ust. 1 i 4 tej ustawy, które stosuje się w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą. To samo dotyczy hipotek kaucyjnych zabezpieczających roszczenia związane z wierzytelnością hipoteczną, lecz nieobjętych z mocy ustawy hipoteką zwykłą, powstałych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy.

Powód mógł zatem dochodzić zaspokojenia wierzytelności o zwrot niespłaconego kapitału z umowy kredytowej, jako wierzyciel zabezpieczony hipoteką zwykłą w kwocie 120 000 zł, ustanowioną przed 20 lutego 2011 r., a zatem przed wejściem w życie ustawy z dnia 26 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw, a podstawą był art. 65 i 77 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn.: Dz.U. 2023, poz. 146.). Na podstawie art. 104 cyt. ustawy w związku z art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 26 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece powód mógł także dochodzić zaspokojenia odsetek od kapitału w graniach hipoteki kaucyjnej ustanowionej przed 20 lutego 2011 r.

Sąd Okręgowy podkreślił przy tym, że zabezpieczenie hipoteczne zostało ustanowione w umowie z dnia 5 października 2007 r. (w jej pierwotnym brzmieniu)

i dotyczyło kredytu udzielonego w złotych polskich (dopiero w aneksie do umowy, zawartym prawie rok później, strony zdecydowały się na przekształcenie zobowiązania na kredyt w złotych denominowany /waloryzowany/ w walucie CHF). Ważność aneksu nie podlegała badaniu przez Sąd, który wydał nakaz zapłaty w sprawie.

Rzecznik Praw Obywatelskich złożył skargę nadzwyczajną od ww. prawomocnego nakazu zapłaty, zaskarżając go w całości na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. 2020, poz. 627 ze zm.) w zw. z art. 89 § 1 oraz art. 115 § 1 i § 1 a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. 2021, poz. 1904 ze zm., dalej: „U.SN”) z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 u.SN Rzecznik Praw Obywatelskich zarzucił:

1) naruszenie zasady ochrony konsumenta ustanowionej w art. 76 Konstytucji w zw. z art. 9 Konstytucji poprzez: niezapewnienie właściwej ochrony sądowej pozwanym konsumentom, będącym słabszą stroną stosunku prawnego, ograniczenie się przez Sąd do stosowania wyłącznie przepisów ustawy Kodeks postępowania cywilnego, bez uwzględnienia konsumenckiej natury podstawowego stosunku prawnego i co za tym idzie, przepisów o ochronie konsumenta zgodnie z ochroną wynikającą z prawa unijnego, a w szczególności Dyrektywy 93/13, nakazujących Sądowi z urzędu zbadanie w toku postępowania nakazowego postanowień umowy kredytu pod kątem ich abuzywności;

2) naruszenie prawa do zapewnienia odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej zgodnie z wymogami określonymi w art. 45 ust. 1 Konstytucji jako sprawiedliwości proceduralnej, poprzez brak rozpoznania sprawy przez niezawisły i niezależny Sąd i skutecznie bronić. Takie procedowanie sądu pozostaje w sprzeczności z zasadą lojalności państwa wobec obywateli w procesie stosowania prawa, wydanie rozstrzygnięcia w ramach postępowania nakazowego, które będąc postępowaniem o charakterze uproszczonym nie pozwoliło właściwie zbadać okoliczności sprawy i w konsekwencji doprowadziło do wydania niesprawiedliwego rozstrzygnięcia;

Na podstawie art. 89 § 1 pkt 2 u.SN RPO zaskarżonemu nakazowi zapłaty zarzucił zaś:

3) rażące naruszenie prawa procesowego, tj. art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 486 § 1 k.p.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie i wydanie orzeczenia, podczas gdy z uwagi na wątpliwości dotyczące stosunku podstawowego nie było podstaw do wydania nakazu zapłaty, a Sąd był zobowiązany do skierowania sprawy na rozprawę, czego zaniechał;

4) rażące naruszenie prawa materialnego, tj. art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 385¹ § 3 k.c., w zw. z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13, poprzez jego niezastosowanie w sprawie w wyniku zaniechania zbadania istoty

sprawy (treści umowy między przedsiębiorcą i konsumentami), a w konsekwencji niezbadanie z urzędu abuzywności klauzul zawartych w umowie kredytu, prowadzącego ostatecznie do odmowy przyznania ochrony uprawnionej konsumentom;

5) rażące naruszenie prawa materialnego, tj. art. 58 § 1 k.c. poprzez jego niezastosowanie, wyrażające się w nieprzeprowadzeniu badania, czy umowa kredytu jest ważna, jeżeli dokona się z niej eliminacji klauzul niedozwolonych zgodnie z treścią 385¹ § 1 k.c.

6) W konsekwencji powyższego, na podstawie art. 89 § 1 zdanie 1 u.SN, zaskarżonemu nakazowi RPO zarzucił naruszenie zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, wyrażonej w art. 2 Konstytucji RP poprzez zaniechanie przez sąd zbadania z urzędu, czy nakaz zapłaty, o który występuje wierzyciel, nie będzie naruszał unormowań chroniących konsumentów przed nieuczciwymi postanowieniami umowy i nieskierowanie postępowania do trybu zwykłego, doprowadził do zachwiania równowagi w sferze ochrony prawnej pozwanych konsumentów, i *de facto* wsparł działania przedsiębiorcy nakierowane na wykorzystanie słabszej pozycji konsumentów, którzy nie byli w stanie się kredyt w złotych denominowany (waloryzowany) w walucie CHF. Przekształcenie to miało nastąpić po przeliczeniu w/w kwoty kredytu pozostającej do spłaty według kursu kupna dewiz dla CHF w wysokości 2,0219 zgodnie z „Tabelą kursów” obowiązującą w Banku w dniu przekształcenia, co daje kwotę kredytu w wysokości 58 230,18 CHF (§ 1 pkt 1) Aneksu nr 1 do umowy kredytu). Zgodnie z § 1 pkt 4) Aneksu do umowy kredytu, prawne zabezpieczenie spłaty udzielonego kredytu, odsetek, a także innych związanych z kredytem należności stanowiła hipoteka umowna kaucyjna do wysokości 240 000,00 zł ustanowiona na nieruchomości usytuowanej w S. przy ul. [...], działka nr [...]/1, dla której Sąd Rejonowy w Świebodzinie Zamiejscowy VII Wydział Ksiąg Wieczystych w S. prowadzi Księgę Wieczystą Nr [...].

Mając na uwadze powyższe, w oparciu o art. 91 § 1 u.SN Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o uchylenie nakazu zapłaty z dnia 4 grudnia 2018 r. wydanego przez Sąd Okręgowy w Zielonej Górze Wydział I Cywilny w postępowaniu nakazowym w sprawie o sygn. akt I Nc 297/18 przez Sąd Najwyższy w całości i przekazanie sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna zasługiwała na uwzględnienie.

1. Badając ustawowe przesłanki zasadności i dopuszczalności wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich skargi nadzwyczajnej od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym wydanego przez Sąd Okręgowy w Zielonej Górze

z 4 grudnia 2018 r., I Nc 297/18, w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, iż w sposób nie budzący wątpliwości orzeczenie wydane zostało przez sąd powszechny.

Zaskarżony nakaz zapłaty jest również prawomocny, bowiem zgodnie z art. 363 § 1 k.p.c. orzeczenie sądu staje się prawomocne, jeżeli nie przysługuje co do niego środek odwoławczy lub inny środek zaskarżenia. W przedmiotowej sprawie nie wniesiono skutecznie środka zaskarżenia, w konsekwencji nakaz uprawomocnił się.

Sąd Najwyższy podziela też pogląd skarżącego, że zaskarżony nakaz nie może zostać wzruszony w żadnym innym trybie. Z akt sprawy nie wynika również, by od zaskarżonego orzeczenia wniesiono wcześniej skargę nadzwyczajną (art. 90 § 1 u.SN).

2. W świetle art. 89 § 3 u.SN biorąc pod uwagę datę wydania i uprawomocnienia zaskarżonego w przedmiotowej sprawie orzeczenia nie budzi wątpliwości legitymacja Rzecznika Praw Obywatelskich do wniesienia skargi nadzwyczajnej, podobnie jak dochowanie terminu na jej wniesienie. Skarga została złożona przed upływem pięcioletniego terminu, o którym mowa w art. 89 § 3 u.SN, wobec tego nie było konieczności powoływania się również na art. 115 § 1 oraz § 1a u.SN, zgodnie z którymi, w okresie 6. lat od dnia wejścia w życie u.SN, tj. od 3 kwietnia 2018 r. skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po 17 października 1997 r.

3. Skarżący formułując zarzuty wyjaśnił na czym w jego ocenie polegało w przedmiotowej sprawie rażące naruszenie zasad oraz praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji, a także rażące naruszenia prawa materialnego oraz prawa procesowego. Odniósł się także do przesłanki funkcjonalnej, wskazując na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Pozwala to uznać, iż skarga spełnia wymogi formalne pozwalające na jej rozpoznanie.

4. W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalił się już pogląd, że konstrukcja skargi nadzwyczajnej wymaga, aby w pierwszej kolejności dokonać oceny podstaw

szczegółowych, a następnie dopiero przeprowadzić ocenę tego, czy w przypadku uznania jednej z przesłanek szczególnych skargi za uzasadnioną, wystąpiła również przesłanka ogólna (funkcjonalna) (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20).

5. Przechodząc do podstaw szczegółowych zauważyć należy, że Skarżący oparł skargę o zarzuty naruszenia zasad oraz praw człowieka i obywatela określonych w art. 76 Konstytucji RP w zw. z art. 9 Konstytucji RP, oraz art. 45 Konstytucji RP, tj. zasady ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi oraz prawa do rzetelnej procedury sądowej. Jak wskazano w *petitum* skargi do naruszeń tych miało dojść przez wydanie nakazu zapłaty bez zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru zapisów umowy kredytu, z której wywodzone było – dochodzone w objętym skargą postępowaniu – roszczenie.

Zdaniem Sądu Najwyższego w składzie rozpoznającym niniejszą skargę podniesione przez RPO zarzuty są zasadne w części. Przychylić należy się do stanowiska uznającego art. 76 Konstytucji RP za dopuszczalny wzorzec kontroli orzeczeń na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 u.SN oraz do przedstawionej w tym zakresie interpretacji artykułu 76 Konstytucji RP przeprowadzonej w oparciu o orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20, pkt 14). Jak zauważył w przywołanych wyrokach Sąd Najwyższy, niezależnie od tego, że Trybunał Konstytucyjny (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 13 września 2011 r., K 8/09) uznał, że zarzut naruszenia art. 76 Konstytucji RP „nie może (...) stanowić samoistnej podstawy skargi konstytucyjnej”, to stanowiska tego z całą pewnością nie można *per analogiam* rozciągać na skargę nadzwyczajną. O ile bowiem prawnoprzekresmowy charakter gwarancji konstytucyjnych z art. 76 Konstytucji RP oraz odesłanie do regulacji ustawowych uzasadnia stanowisko Trybunału w odniesieniu do kontroli konstytucyjności abstrakcyjnych i generalnych unormowań ustawy w ramach skargi konstytucyjnej, o tyle nic nie stoi na przeszkodzie, by traktować ten przepis Konstytucji jako pełnoprawną podstawę prowadzenia skonkretyzowanej kontroli konstytucyjności aktów stosowania prawa, jaka dokonuje się w ramach kontroli nadzwyczajnej w Sądzie Najwyższym, której bliskim odpowiednikiem jest kontrola konstytucyjności na gruncie amerykańskiej kultury

prawnej w ramach *judicial review*. Wynika to już z samego brzmienia art. 89 § 1 pkt 1 u.SN, który wyraźnie wskazuje wśród podstaw skargi nadzwyczajnej nie tylko naruszenie konstytucyjnych praw i wolności, ale również zasad konstytucyjnych. Jak zaznacza też Sąd Najwyższy, nie ma też wątpliwości, że art. 76 Konstytucji RP wyraża zasadę konstytucyjną zobowiązującą organy państwa – w tym również sądy powszechne – do podejmowania działań w celu ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi (zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 21 kwietnia 2004 r., K 33/03; z 13 września 2005 r., K 38/04; z 17 maja 2006 r., K 33/05; z 13 września 2011 r., K 8/09). Sąd Najwyższy zwraca też uwagę, że o nadaniu konstytucyjnej rangi ochronie praw konsumentów w art. 76 ustawy zasadniczej przesądziło uznanie, że „konsument jest słabszą stroną stosunku prawnego i z tej racji wymaga ochrony, a więc pewnych uprawnień, które doprowadziłyby do przynajmniej względnego zrównania pozycji kontrahentów” (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 lipca 2011 r., P 1/10, OTK-A 2011 nr 6, poz. 53, pkt III. 2.4.; także wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 13 września 2011 r., K 8/09). Jednocześnie jednak celem tej ochrony jest nie tyle faworyzowanie konsumentów, co tworzenie rozwiązań prawnych, które pozwalają urzeczywistnić zasadę równorzędności stron stosunków cywilnoprawnych (szerzej zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 11 lipca 2011 r., P 1/10; z 15 marca 2011 r., P 7/09 i powołane tam orzecznictwo dotyczące art. 76 Konstytucji RP). Ochrona konsumenta nie oznacza protekcyjnego faworyzowania konsumenta przez władzę, lecz działania na rzecz zrekompensowania braku jego wiedzy i orientacji, wywołanych masowością produkcji i obrotu w ogólności. Nie chodzi o przywilej, lecz o zrównoważenie utraconych szans, powrót do idei spoczywającej u źródeł swobody umów, o przywrócenie mu warunków oceny sytuacji rynkowej (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 2 grudnia 2008 r., K 37/07, E. Łętowska, *Prawo umów konsumenckich*, Warszawa 1999, s. 19).

6. Sąd Najwyższy podkreśla też, że poza bezpośrednim umocowaniem w art. 76 Konstytucji RP, ochrona konsumentów, na mocy art. 9 Konstytucji RP znajduje podstawy także w Traktacie o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, (dalej: „TFUE”, wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 7 czerwca 2016 r., s. 47), a zważywszy, że kształt polskiego prawa konsumenckiego jest w ogromnej mierze

efektem implementowania do krajowego porządku prawnego uregulowań unijnych, oczywiste jest, że ochrona wynikająca z art. 76 Konstytucji RP nie może abstrahować od zasad i wymagań prawa europejskiego (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 13 września 2005 r., K 38/04; wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20, pkt 14; z 24 maja 2023 r., II NSNc 12723). Stwierdzenie takie oznacza, że przy interpretacji art. 76 Konstytucji RP należy uwzględnić Dyrektywę 93/13, której celem jest zbliżenie przepisów państw członkowskich odnoszących się do nieuczciwych warunków umownych w umowach konsumenckich (art. 1 ust. 1 Dyrektywy 93/13). W preambule do tej dyrektywy wprost wskazano, że sądy i organy administracyjne państw członkowskich muszą mieć do swojej dyspozycji stosowne i skuteczne środki zapobiegające dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich.

7. W świetle powyższego przyjąć należy istnienie po stronie sądu orzekającego w sprawie, obowiązku zbadania czy postanowienia umowy zawartej między przedsiębiorcą i konsumentem mają nieuczciwy charakter. Należy zatem stwierdzić, że w przypadku, gdy dochodzone pozwem roszczenie wynika z umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, zapewnienie ochrony określonej w Dyrektywie 93/13 – i wprowadzonych w ramach jej implementacji do polskiego porządku prawnego przepisach art. 385¹-385³ k.c. – wymaga, aby sąd rozpoznał sprawę przy uwzględnieniu konsumenckiego charakteru stosunku podstawowego.

8. Trzeba przy tym podkreślić, że ochrona konsumenta przed klauzulami niedozwolonymi w umowach jest skuteczna *ex lege* i sąd może dokonać ustaleń w tym przedmiocie także z urzędu, podczas rozpoznawania sprawy z udziałem konsumenta. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: „TSUE”) sąd krajowy jest bowiem zobowiązany do zbadania z urzędu, czy dane warunki umowne, wchodzące w zakres stosowania Dyrektywy 93/13, mają nieuczciwy charakter – w wypadku zaś potwierdzenia takiego stanu rzeczy, sąd powinien z urzędu zniwelować brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą, o ile posiada niezbędne ku temu informacje dotyczące stanu faktycznego i prawnego (por. wyroki TSUE z: 13 września 2018 r., Profi Credit Polska, C-176/17; 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C-154/15

i C-308/15; 21 kwietnia 2016 r., Radlinger i Radlingerová, C-377/14). Także w orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazywano, że niedozwolone postanowienie umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. jest *ex lege* pozbawione mocy wiążącej od samego początku i każdy organ orzekający w sprawie dotyczącej roszczenia z umowy z udziałem konsumenta jest obowiązany z urzędu to uwzględnić, chyba że konsument temu się sprzeciwi w sposób niewymuszony i jednoznaczny (zob. uchwała Sądu Najwyższego z 6 kwietnia 2018 r., III CZP 114/17).

9. Dochodzone w sprawie objętej skargą roszczenie wywodzone było z zawartej pomiędzy K. B. i B. B. z Bankiem S.A. z siedzibą w W. umowy kredytu na cele mieszkaniowe. Nie ulega wątpliwości, że K. B. i B. B. występowali przy zawarciu tej umowy w charakterze konsumentów, a bank (pierwotny wierzyciel) działał jako przedsiębiorca. Mając zaś na uwadze przedmiot umowy (po podpisaniu aneksu z 29 sierpnia 2008 r. umowa o kredyt waloryzowany kursem franka szwajcarskiego) oraz powszechnie znane opinii publicznej wątpliwości co do legalności stosowanych w nich rozwiązań, sąd orzekający był zobligowany przy rozpoznaniu sprawy do zbadania umowy pod kątem ewentualnej abuzywności jej postanowień z urzędu.

9. Uważna analiza treści uzasadnienia zaskarżonego nakazu prowadzi do wniosku, że Sąd Okręgowy w Zielonej Górze nie dokonał oceny umowy będącej źródłem dochodzonego roszczenia z punktu widzenia jej zgodności z przepisami art. 385¹-385³ k.c. W uzasadnieniu wyroku ograniczono się do stwierdzenia, że „zabezpieczenie hipoteczne zostało ustanowione w umowie z dnia 5 października 2007 r. (w jej pierwotnym brzmieniu) i dotyczyło kredytu udzielonego w złotych polskich (dopiero w aneksie do umowy, zawartym prawie rok później, strony zdecydowały się na przekształcenie zobowiązania na kredyt w złotych denominowany /waloryzowany/ w walucie CHF). Ważność aneksu nie podlegała badaniu przez Sąd, który wydał nakaz zapłaty w sprawie”. Z oceną taką nie sposób się zgodzić. Hipoteka jest prawem akcesoryjnym, a jej los jest zależny od losu wierzytelności, którą zabezpiecza. Fakt, że umowa w pierwotnym brzmieniu przewidywała, że kredyt będzie wyrażony w złotych polskich, nie zwalniało Sądu Okręgowego od obowiązku oceny postanowień aneksu zmieniającego

pierwotne brzmienie umowy. Sąd orzekający winien był zbadać kwestię istnienia roszczenia oraz jego wysokości odwołując się do dokumentów, z których roszczenie było wywodzone, w szczególności samej umowy o kredyt oraz aneksu do niej, a także ustalić w jakim zakresie dług został spłacony. Nie można uznać za wystarczające w tych okolicznościach powołania się na dokument stwierdzający istnienie wierzytelności, a wystawiony przez pierwotnego wierzyciela.

10. Brak powyższy – w ocenie Sądu Najwyższego – przesądza o naruszeniu przez Sąd Okręgowy w Zielonej Górze art. 76 Konstytucji RP, a także art. 45 ust. 1 Konstytucji. Pozwani, na etapie postępowania sądowego, zostali *de facto* pozbawieni, przysługującej im jako konsumentom, należytej ochrony sądowej – poprzez fakt, że Sąd Okręgowy rozstrzygnął sprawę ignorując zbadanie ważności umowy kredytu, tym bardziej, że istniejące już w dacie orzekania orzecznictwo w tzw. sprawach „frankowych” (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016 nr 11, poz. 134; z 8 września 2016 r., II CSK 750/15; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17) mogło nasuwać wątpliwości co do tego rodzaju postanowień umownych jak zastosowane w umowie będącej źródłem roszczenia w sprawie objętej skargą i winno co najmniej skłonić sąd orzekający do pogłębionej analizy w tym zakresie.

11. Przedwczesne na tym etapie jest stawianie Sądowi Okręgowemu zarzutu naruszenia art. 58 § 1 i 3 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c. oraz art. 3851 k.c., które miało polegać na niewłaściwym uznaniu, że umowa, w oparciu o którą powód wywiódł żądanie zapłaty, jest w całości ważna. Skoro sąd orzekający w sprawie objętej skargą zaniechał dokonania oceny przedmiotowej umowy z punktu widzenia przepisów o niedozwolonych postanowieniach umownych, to nie mógł jeszcze dokonać tej oceny w sposób nieprawidłowy.

12. Niezasadny był też zarzut naruszenia wynikającej z art. 2 Konstytucji RP zasady sprawiedliwości społecznej. Jak bowiem wskazywał już wielokrotnie Sąd Najwyższy naruszenie zasady sprawiedliwości społecznie wynikającej z art. 2 Konstytucji RP nie może stanowić uzasadnionego zarzutu w ramach pierwszej podstawy szczególnej skargi nadzwyczajnej. Wynika to już z treści art. 89 § 1 pkt 1 u.SN, zgodnie z którym podstawą skargi nadzwyczajnej może być naruszenie

zasad lub wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji RP. Chodzi wobec tego o zasady, które są „określone” (wskazane) w przepisach Konstytucji RP, a nie takie, które zostały „wywiedzione” z art. 2 Konstytucji RP (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 27 stycznia 2021 r., I NSNc 147/20; z 31 sierpnia 2021 r., I NSNc 82/20; z 8 grudnia 2022 r., I NSNc 575/21). Zasadami wprost określonymi w Konstytucji RP są np. zasady: ochrony małżeństwa i rodziny (art. 18 Konstytucji RP), równości (Konstytucji RP) lub ochrony praw dziecka (art. 72 Konstytucji RP). Natomiast zasada demokratycznego państwa prawnego, urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej i wywiedzione z niej zasady pochodne, zawiera się w podstawie ogólnej skargi nadzwyczajnej (art. 89 § *in principio* u.SN) i tylko w ramach tej podstawy zasady pochodne mogą być rozpatrywane. Inaczej rzecz ujmując, zasadami w rozumieniu art. 89 § 1 pkt 1 u.SN są zasady konstytucyjne wprost w Konstytucji RP wskazane, poza tymi, które wynikają z Konstytucji RP (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 27 stycznia 2021 r., I NSNc 147/20; z 31 sierpnia 2021 r., I NSNc 82/20; z 8 grudnia 2022 r., I NSNc 575/21).

Przed wszystkim jednak odmienna interpretacja pierwszej podstawy szczególnej skargi nadzwyczajnej nadmiernie rozszerzałaby zakres możliwych do sformułowania zarzutów, pozwalając opierać skargi nadzwyczajne na szerokim i niedookreślonym zbiorze zasad pochodnych, wywiedzionych przez Trybunał Konstytucyjny i teorię prawa konstytucyjnego z art. 2 Konstytucji RP. Taka wykładnia godziłaby w istotny komponent prawa do sądu (Konstytucji RP), jaką jest stabilność orzeczeń, przecząc wyjątkowemu charakterowi skargi nadzwyczajnej, jako środka prawnego, mającego zastosowanie w szczególnych sytuacjach popełnienia przez sąd rażących lub oczywistych uchybień (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 27 stycznia 2021 r., I NSNc 147/20; z 31 sierpnia 2021 r., I NSNc 82/20; z 8 grudnia 2022 r., I NSNc 575/21).

16. Z uwagi na fakt, że część zarzutów zgłoszonych w ramach podstaw szczegółowych okazała się uzasadniona, należało w dalszej kolejności ocenić czy zasada demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej uzasadnia uchylenie zaskarżonego w przedmiotowej sprawie orzeczenia.

Realizacja zasady proporcjonalności w kontekście art. 89 § 1 u.s.n. winna z jednej strony uwzględniać dążenie do zapewnienia prawidłowości działania organów władzy publicznej (art. 7 w zw. z art. 2 Konstytucji RP), nakazujące eliminować istotne wady prawomocnych orzeczeń sądu powszechnego lub wojkowego stypizowane w punktach 1-3 tego przepisu, z drugiej zaś strony musi uwzględniać istotną, konstytucyjną wartość pewności prawa, której immanentnym elementem jest ochrona powagi rzeczy osądzonej (*res iudicata*) służąca ochronie stabilności i prawomocności orzeczeń sądowych oraz kształtowanych przez nie stosunków prawnych (art. 45 w zw. z art. 2 Konstytucji RP).

Rozpatrując zatem konieczność zmiany lub uchylecia prawomocnego wyroku jako wymogu płynącego z obowiązywania zasady państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, zauważyć należy konflikt wartości, który musi zostać rozstrzygnięty poprzez odwołanie się do zasady proporcjonalności, przy czym kluczowe znaczenie będzie miała proporcjonalność *sensu stricto* wyrażająca się w wyważaniu między koniecznością ochrony powagi rzeczy osądzonej, a koniecznością ochrony integralnie rozumianej zasady demokratycznego państwa prawnego jako przestrzeni urzeczywistniania sprawiedliwości społecznej (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20). O ile więc ocena spełnienia przesłanek szczegółowych sprowadza się, w dużym uproszczeniu, do dokonania subsumpcji, o tyle dokonując oceny ziszczenia się przesłanki funkcjonalnej, czyli oceniając konieczność zapewnienia zgodności prawomocnych orzeczeń z art. 2 Konstytucji RP, kluczowe staje się ważenie konstytucyjnych wartości (zob. wyrok Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20).

W obecnej sprawie ważeniu podlegają, z jednej strony ochrona stabilności prawomocnych wyroków, z drugiej zaś strony wzgląd na ochronę konsumenta oraz na zasadę zaufania obywatela do państwa.

W przedmiotowej sprawie Sąd Okręgowy nie dokonał, wbrew wymogom wynikającym z Dyrektywy 93/13, oceny abuzywności tej klauzuli i nie określił skutków prawnych wynikających ze ewentualnego stwierdzenia abuzywnego charakteru takiej klauzuli w umowie kredytu (w wersji zmienionej aneksem).

Wydając zaskarżone orzeczenie Sąd Okręgowy nie uwzględnił zatem zasady ochrony konsumentów wyrażonej w art. 76 Konstytucji RP, podobnie jak nie wziął pod uwagę wynikającej z art. 9 Konstytucji RP konieczności respektowania zobowiązań międzynarodowych Rzeczypospolitej oraz wynikającej z art. 91 ust. 3 Konstytucji RP zasady pierwszeństwa prawa europejskiego przed ustawami krajowymi.

Dokonując zatem ważenia racji, jakie w świetle art. 2 Konstytucji przemawiają za przyznaniem pierwszeństwa ochronie powagi rzeczy osądzonej i w konsekwencji utrzymaniem w mocy prawomocnego nakazu zapłaty Sądu Okręgowego w Zielonej Górze wydanego z naruszeniem art. 76 Konstytucji RP w zw. z art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13, a ogółem racji wynikających w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego z integralnie pojmowanej zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, Sąd Najwyższy stwierdza, że uchylenie tego wyroku będzie proporcjonalnym środkiem pozwalającym zapewnić zgodność z art. 2 Konstytucji RP.

Nie bez znaczenia przy ważeniu wynikającej z art. 2 Konstytucji ochrony stabilności prawomocnych wyroków z ochroną konsumenta jest też orzecznictwo TSUE, w którym przyjmuje się, że w przypadku istnienia warunków umowy, których nieuczciwy charakter nie był jeszcze badany w ramach wcześniejszej kontroli sądowej, która to kontrola zakończyła się wydaniem orzeczenia korzystającego z powagi rzeczy osądzonej, Dyrektywę 93/13 należy interpretować w ten sposób, że ocena nieuczciwego charakteru takich warunków powinna być dokonana w ramach instytucji nadzwyczajnego wzruszania prawomocnych orzeczeń sądów, bowiem w braku takiej możliwości ochrona konsumenta byłaby tylko częściowa i niedostateczna i nie byłaby ani odpowiednim, ani skutecznym środkiem do realizacji celu polegającego na spowodowaniu zaprzestania stosowania tego warunku umowy, wbrew temu, co wynika z art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 (zob. wyroki TSUE z 14 marca 2013 r., Aziz, C-415/11, pkt 60; z 26 stycznia 2017 r., Banco Primus SA V. Jesús Gutiérrez García, C-421/14, pkt 51, 52, 54).

Sąd Okręgowy ponownie rozpoznając sprawę powinien dokonać oceny abuzywności postanowień umowy kredytu i określić konsekwencje dla stosunku

prawnego łączącego strony niezwiązania pozwanych będących konsumentami klauzulami abuzywnymi.

17. Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 91 § 1 u.SN, uchylił w całości nakaz zapłaty Sądu Okręgowego w Zielonej Górze z 4 grudnia 2018 r., I Nc 297/18, przekazując ją temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Jednocześnie, na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN Sąd Najwyższy zniósł wzajemnie między stronami koszty postępowania wywołanego wniesieniem skargi nadzwyczajnej.